

spreek!

Over geloof, kerk en samenleving

THEMA: **RITEN IN HET LEVEN**

Steun het Fonds Priesteropleiding!

Bisdom
Groningen
Leeuwarden

Bankrekeningnummer
NL94INGB0650250826

Snel, eenvoudig en
veilig doneren?
Gebruik de QR-code!

Bisdom
Groningen
Leeuwarden

RAAD

DE ADMINISTRATIEVE DIENSTVERLENERS

Op basis van een scherp geprijsd abonnement
kunt u, als parochie, bij RAAD terecht
voor alle administratieve en
financieel-zakelijk aangelegenheden.

RAAD JOURE
S.T. Landman,
Westermarwei 1
8501 RA Joure
tel. (0513) 419 439
s.landman@planet.nl
www.raadjoure.nl

geluidsinstallaties
presentatie/KerkTV

akoestiek
netwerk/wifi

verlichting
domotica

schaapsound

www.schaapsound.nl

Zwolle | Ridderkerk | Roermond

MariaBode

Katholiek nieuws 24 uur per dag actueel

www.mariabode.nl

Riten in het leven

Hoofdredacteur

Lammert de Hoop

Deze Spreek! en de volgende hebben thema's die op elkaar aansluiten: 'Riten in het leven' (juli) en 'Sacramenten' (oktober). Riten zijn diep verweven met het levenspatroon van ieder mens. Daarover vertelt prof. Paul Post, emeritus hoogleraar aan de Tilburg Universiteit. Agda Wachter laat zien hoe ritens ook voor jonge kinderen in het samenleven op school belangrijk zijn. De schok van bezinning door het coronavirus klinkt ook door in dit bisdomblad. Priester-eremiet Maurits Sinninghe Damsté wijst in coronatijden op het getijdengebed van de kloosters als geloofsanker voor iedereen. Parochiaan Sjouke Bosma vertelt hoe het getijdengebed al jaren zijn leven van alledag kleurt. Foto's van Marlies Bosch illustreren hoe katholieke en boeddhistische rituelen soms verrassende overeenkomsten hebben. Sander Hof gaat intussen op voor zijn diakenwijding in de St. Jozefkathedraal. Dat is een vreugdevol wijdingsritueel, van grote betekenis voor zijn toekomstige parochie en dit bisdom!

Inhoud

10

6 Diakenwijding van Sander Hof

8 Riten en symbolen

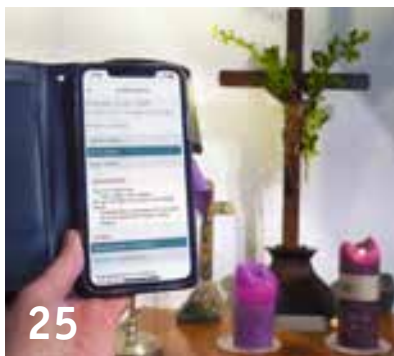
Column van de bisschop

10 Rituelen veranderen

Interview met prof. Paul Post, hoogleraar Rituele Studies

14 Katholieke en Boeddhistische rituelen

Verschil en overeenkomst

25

18 Geroepen

Fonds Priesteropleiding: portret van één priester en drie diakens in spé

20 Rein en onrein

Joodse rituelen en christelijke geloofsvisie

23 Priester-eremiet Maurits Sinninghe Damsté

Toelichting van zijn vertrek als pastoor

28

26 Riten in het schoolleven van jonge kinderen

Van Kerst en Pasen tot de levensboom

28 Spirituele kracht van het gebed

Sjouke Bosma's dienstbaar leven met getijdengebed

30 Kerkelijke kunst-historie: Wijwater en wierook

Zegening bij de christelijke uitvaart

Op 17 april jl. overleed **Frans de Smit** in de leeftijd van 78 jaar. Vanaf 30 oktober 1998 tot en met 1 maart 2001 was hij benoemd als pastoraal werker in de parochie H. Martinus te Groningen en dan met name in de St. Franciscuskerk. Vervolgens kreeg hij een aanstelling in de parochie van de Heilige Theresia van Lisieux te Hoogkerk waar hij tot maart 2007, zijn pensionering, met vreugde heeft gewerkt. Na zijn pensionering was hij tot op het laatst toe intens betrokken als coördinator voor het pastoraat onder woonwagenbewoners, Sinti en Roma. Voor zijn inzet voor het woonwagenpastoraat ontving hij in 2019 de Christoffelprijs. Dat Frans mag rusten in Gods barmhartige vrede. De bisschop en zijn medewerkers wensen zijn vrouw, kinderen, klein- en achterkleinkinderen veel kracht en sterkte.

Met ingang van 1 mei jl. heeft pastoor **M.J. (Maurits) Sinninghe Damsté** op eigen verzoek eervol ontslag gekregen als pastoor van de parochie heilige Clara van Assisi te Drachten. Hij verhuist naar zijn hermitage in Spanje voor een leven als priester-eremiet. Hij werkt daar o.a. aan zijn dissertatie aan de Tilburg School of Catholic Theology. Hij doet daarnaast als vrijwilliger werkzaamheden voor het Titus Brandsma Instituut te Nijmegen. Ook blijft hij werkzaamheden verrichten voor de Stichting Kerk in Nood. Hij blijft als priester verbonden aan het ons bisdom, maar is met ingang van 1 mei geen lid meer van de Priesterraad en de Diocesane Pastorale Raad.

Op 1 mei jl. vierde **B.H.H. (Herald) Mensen** zijn 12,5-jarig dienstverband bij het bisdom Groningen-Leeuwarden. Herald is werkzaam op het economaat van het bisdom. Op bescheiden wijze hebben we hier op 1 mei bij stilgestaan. Later zal hier met alle medewerkers van de curie aandacht aan worden besteed.

Op 1 mei heeft de bisschop **B.J.J. (Bernard) Buit** benoemd als lid van de Priesterraad van het bisdom, tevens is hij met ingang van dezelfde datum benoemd tot lid van de Diocesane Pastorale Raad.

Op 17 mei jl. overleed te Heythuysen **Gerard Theo Marie (Ger) van Dieten, missionaris van Afrika – Witte pater**, in de leeftijd van 93 jaar. Hij was van 1985 tot 1995 pastoor van de heilige Clemensparochie op Ameland. Na zijn pensionering bleef hij wonen in Ee, nabij Dokkum. Van daaruit bleef hij nog vele jaren zijn diensten aanbieden en kon hij zich inzetten voor de asielzoekers en andere mensen aan de rand van de samenleving. Door afnemende gezondheid vertrok hij in oktober 2018 naar de gemeenschap van St. Charles te Heythuysen. Op 22 mei vond daar zijn afscheid plaats waarna zijn lichaam te rusten is gelegd op het kerkhof aldaar. Dat hij mag rusten in Gods barmhartige vrede!

Op 10 juni vierde pastoor **P.L. (Peter) van der Weide** zijn 25-jarig priesterfeest. Hij had dit met de parochianen willen vieren op 7 juni, maar het feest is uitgesteld tot 30 mei 2021, zo meldt het parochieblad. Om het priesterfeest toch een feestelijk tintje te geven is er een film opgenomen. Deze film van circa 25 minuten bevat een tour langs de vier kerken van de Antoniusparochie en een interview met de jubilerende pastoor. Deze film te zien via diverse kanalen. De bisschop wenst pastoor Van der Weide nog vele gezonde jaren in het pastoraat van ons bisdom.

Met ingang van 1 mei jl. werd pastoor **P.L. (Peter) van der Weide** benoemd tot administrator parocialis van de parochie van de heilige Clara van Assisi te Drachten. De bisschop wenst pastoor van der Weide Gods onmisbare zegen bij het vervullen van dit ambt en alle overige taken die hij ten dienste van Christus' Kerk verricht.

PASTOOR KOOS TOLBOOM NAAR HEILIGE CLARA PAROCHIE

De bisschop heeft het voornemen om pastoor Koos Tolboom met ingang van 1 september a.s. te benoemen tot pastoor van de parochie Heilige Clara van Assisi te Drachten, Gorredijk, Oosterwolde en Zorgvlied. Hij neemt afscheid van de parochie Heilige Franciscus van Assisi te Assen, Roden en Zuidlaren. Pastoor Tolboom gaat wonen op de pastorie te Gorredijk.

Wij wensen pastoor Tolboom, zijn nieuwe teamleden, parochiebestuur, locatieraden en parochianen een hele goede tijd samen en Gods rijkste zegen. Tevens wensen we hem een goed afscheid toe van de parochie Heilige Franciscus van Assisi.

DIAKENWIJDING SANDER HOF IN SINT-JOZEFKATHEDRAAL

Op zaterdag 5 september a.s. wordt Sander Hof door Mgr. Van den Hout tot permanent diaken gewijd. Dit heugelijk feit gebeurt tijdens een plechtige eucharistieviering in de Sint-Jozefkathedraal te Groningen vanaf 11.00 uur.

Sander (38) is getrouwd met Jolanda en volgde vanaf 2016 zijn opleiding tot het diaconaat aan de Priester- en Diakenopleiding Bovendonk in het Brabantse Hoven. De stage volbracht hij de laatste twee jaar in de Hildegard van Bingen parochie in Groningen, Haren en Zuidhorn bij pastoor Arjen Jellema. Sander komt uit de gereformeerde traditie en deed zijn bachelor Theologie in Kampen. Samen met zijn vrouw stapte hij over naar de katholieke kerk. In deze periode was hij actief in de parochie te Coevorden bij pastoor Tjitze Tjepkema en diaken Frans Wielens. Sander deed veel ervaring op met catechese en het begeleiden van mensen.

Na de diakenwijding wordt Sander Hof benoemd als diaken in de parochie H. Kruis in de Groningse kanaalstreek bij pastoor Jos Deuling. De familie Hof betreft daar de pastorie van Stadskanaal.

Over zijn diakenambt zegt Sander zelf: "Als diaken vervul ik graag een scharnierfunctie op drie terreinen. Allereerst in de dienst van de liturgie. Bij de Eucharistieviering is de diaken de verbindingsman tussen dat wat er op het priesterkoor gebeurt en de mensen in de kerk. Ten tweede komt het naar voren in de dienst van het Woord. Met het Woord van God mag ik bij mensen komen en samen met hen onderweg gaan naar het doel dat God met ieder van ons heeft. Ik mag bij mensen zijn in vreugde en verdriet. Ik mag troostend, bemoedigend, lerend nabij zijn. Vaak sta ik verwonderd dat ik zo dicht bij mensen mag zijn. Ten derde komt de scharnierfunctie tot uiting in de dienst van de Caritas. Ik mag Christus' dienstbaarheid eveneens handen en voeten geven aan mensen die het op wat voor manier ook moeilijk hebben. Armen, eenzamen, vluchtelingen, verslaafden, daklozen, enz."

De wijdingsplechtigheid moet in deze tijd plaatsvinden met inachtneming van de richtlijnen voor bescherming tegen het coronavirus. Er worden maximaal 100 personen uitgenodigd.

Agenda van de bisschop

Juli

- 12 9.00 uur, Eucharistieviering Gorredijk
11.00 uur, Eucharistieviering Oosterwolde
19 9.00 uur, Eucharistieviering Zorgvlied
11.00 uur, Eucharistieviering Drachten

Augustus

- 2 9.00 uur, Eucharistieviering Zorgvlied
11.00 uur, Eucharistieviering Drachten
9 9.00 uur, Eucharistieviering Gorredijk
11.00 uur, Eucharistieviering Oosterwolde
15 11.00 uur Eucharistieviering kathedraal b.g.v.
Maria Tenhemelopneming
16 9.00 uur, Eucharistieviering Zorgvlied
11.00 uur, Eucharistieviering Drachten
23 9.00 uur, Eucharistieviering Gorredijk
11.00 uur, Eucharistieviering Oosterwolde
24 11.00 uur, viering R.K. Sint-Henricusschool
Klazienaveen b.g.v. 100 jarig bestaan
30 10.00 uur, Eucharistieviering TV vanuit Emmen

September

- 2 14.00 uur, Roepingencommissie, bisdomhuis
5 11.00 uur, Diakenwijding Sander Hof,
kathedraal
6 9.30 uur, Eucharistieviering Bedum
11.00 uur, Eucharistieviering Kloosterburen

- 8 Bisschoppenconferentie
13 9.30 uur, Eucharistieviering Wehe den Hoorn
11.30 uur, Eucharistieviering Delfzijl
17 17.00 uur REA
19 19.00 uur, H. Vormsel Bakhuizen
21 Ouderendag parochie H. Martinus, Groningen
22 Studiedag pastorale beroepskrachten
26 Bonifatiusacademie, bisdomhuis
19.00 uur: H. Vormsel Sint Nicolaasga
27 t/m 2 okt Retraite voor zusters Kostbaar Bloed,
Aarle-Rixtel

Oktober

- 3 Geloofsdag Foyer de Charité, Thorn
4 11.00 uur, H. Vormsel, H. Hildegard
van Bingen, Salvatorkerk
15.00 Mariaprocessie Leeuwarden
7 10.00 uur, Priesterraad
14.00 uur, Kapittel
19.30 cursus Bonifatiusacademie
10 13.30 uur, Onthulling poëzieplateau,
Leeuwarden
11 11.00 uur, Eucharistieviering kathedraal
met wijding van de klokken
13 Bisschoppenconferentie
16 t/m 18 Roepingenweekend Thuine

RITEN EN SYMBOLLEN

Wanneer protestantse medechristenen kennis maken met de katholieke kerk valt hun vaak op dat de vieringen en gebouwen een warme sfeer uitstralen door het gebruik van kaarsen, wierook, beelden, symbolen en riten. Vanouds kennen protestanten dit niet. Het gaat bij hen om het woord uit de Bijbel, de uitleg in de preek en om het gezamenlijk zingen. De katholieke liturgie heeft meer mystiek. Het onderscheid tussen katholiek en protestant wordt langzaam vager. Wij zijn protestantse liederen gaan zingen en meer belang gaan hechten aan de woorddienst, en protestanten zijn meer gebruik gaan maken van symbolen en riten.

Christenen leven niet alleen van het woord. Dat zou te eenzijdig zijn. We hebben nog meer zintuigen dan onze oren alleen. Het woord is voor de overdracht van het geloof noodzakelijk, maar het is niet het enige communicatiemiddel dat we gebruiken. Er zijn ook gebaren en symbolen die het woord bevestigen en onderstrepen. Ze zijn sterker dan woorden. En soms is het ook beter om niets te zeggen, en alleen maar iets te laten zien of voelen.

Symbolen behoeven geen uitleg, die spreken vanzelf. Als je er woorden bij zou gebruiken, sluit je de duiding op in die ene betekenis die je aan de kerkgangers aanreikt. In vieringen moet je ook niet te veel catechetische toelichtingen geven. Een symbool als licht, dat spreekt voor zich. Sommige symbolen hebben een natuurlijke betekenis die we spontaan aanvoelen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de handdruk. Dat zo'n gebaar verbondenheid aangeeft, voelt iedereen aan. Verschillende gelovigen kunnen het trouwens verschillend ervaren. Laat dat maar gebeuren. Er zijn ook symbolen en gebruiken in de Kerk die wel om uitleg vragen. Ze zijn gebaseerd op de Bijbel. Als je op de borst slaat, betekent dat in onze cultuur dat je trots bent. In de liturgie slaan we ons op de borst bij de schuldbelijdenis. Het is dan een teken van berouw en spijt. Zo lezen

we in het evangelie volgens Matteüs: "De tollenaar bleef op een afstand staan [...] hij klopte zich op de borst, en zei: God, wees mij zondaar, genadig" (18,13). De betekenis van dit gebaar moet ons geleerd worden in de catechese.

Onze vieringen kennen ook lichaamshoudingen. Die vragen om uitleg. Ze zijn uitdrukkingen van ons geloof. Op de eerste plaats is dé gebedshouding het staan. Bidden doe je staande. Dat geldt dus tot en met het openingsgebed, en weer vanaf het gebed over de gaven tot en met de zegen. Luisteren doen we zittend. Dat is bij de lezingen (behalve het evangelie, want dan staan we) en de preek. Bij het eucharistisch gebed is het een goed gebruik om te knielen. We maken ons klein en nederig, omdat Christus nederig aanwezig komt in de gedaanten van brood en wijn. Het woord 'ritus' gebruiken we ook nog op een andere manier. Er zijn in Oost en West namelijk liturgische tradities. Zo kennen we o.a. de Byzantijnse, Syrische, Koptische, Alexandrijnse en Chaldeeuwse ritus. Wij behoren tot de Latijnse ritus (voornamelijk de Romeinse, maar er is ook de Ambrosiaanse). Ritus betekent hier orde van dienst. Deze ritussen zijn in de vroege kerk in de verschillende geografische en culturele gebieden ontstaan. Het zijn legitieme liturgische uitdrukkingvormen waarmee we

het mysterie van Christus vieren. In deze wijzen van vieren zit ook de geloofsschat verborgen. De manier van vieren zegt iets over de inhoud van ons geloof. Wanneer de misdienaars bij het voorlezen van het evangelie kaarsen gebruiken, laten we daarmee zien dat Christus, het Licht der wereld, zelf aan het woord is, en dat het evangelie de belangrijkste lezing is van de mis. Riten, rituelen, gebaren en symbolen geven betekenis aan ons (geloofs) leven. We verzinnen ze niet zelf. Ze ontstaan op een spontane manier, of de traditie reikt ze ons aan. Orthodoxe christenen zijn gewoon om een icoon te kussen als ze een kerk binnen gaan. Dat is hun traditie, niet zozeer de onze. Katholieken kennen eerder losstaande beelden waarbij we een kaarsje opsteken.

Riten en symbolen zijn belangrijk wanneer we zonder woorden samen een emotie van vreugde of verdriet willen delen. Riten zijn ook belangrijk als ik me tot God wil richten zonder precies te weten hoe.

Dr. C.F.M. van den Hout
bisschop van Groningen-Leeuwarden

RITUELEN VERANDEREN

Tekst: Lammert de Hoop

Rituelen zijn niet alleen iets van de katholieke kerk. Elke cultuur kent riten en gebruiken die belangrijke momenten in het leven van mensen markeren. Wetenschappelijk expert is prof. Paul Post, emeritus hoogleraar Rituele Studies aan de Tilburg Universiteit. Hij is er uitgesproken over: "Anders dan mensen vaak denken zijn rituelen niet vast en onveranderlijk." Maar sommige trends, zoals 'festivalisering' bekijkt hij kritisch.

spreek!

"Een ritueel heeft altijd een handelingskarakter: er wordt iets gedaan", zegt prof. Post. Rituele handelingen komen bij alle mensen voor, ongeacht hun geloof en culturele achtergrond. Een simpele vorm die iedereen kent, is het branden van een kaars bij de foto van een overleden geliefde. "Het lijkt er soms op dat we niet geloven in de kracht van die handelingskwaliteit. Ik zie steeds vaker neiging tot uitleg en duiding tijdens het ritueel. Dominees of pastores doen bijvoorbeeld bij de doop de gebruikelijke rituele handelingen, zoals hand opleggen, water sprenkelen, de doopbelofte uitspreken. Maar tijdens de handeling gaan ze uitleggen wat ze doen, wat de symbolische betekenis van water is bijvoorbeeld." Handelingen tijdens het ritueel uitleggen doet echter afbreuk aan het gebeuren vindt Post. Het ontkracht de essentie: handelingen doen die uitdrukking geven aan idealen en identiteit van mensen,

aan wat heilig is voor hen. Niet meer en niet minder.

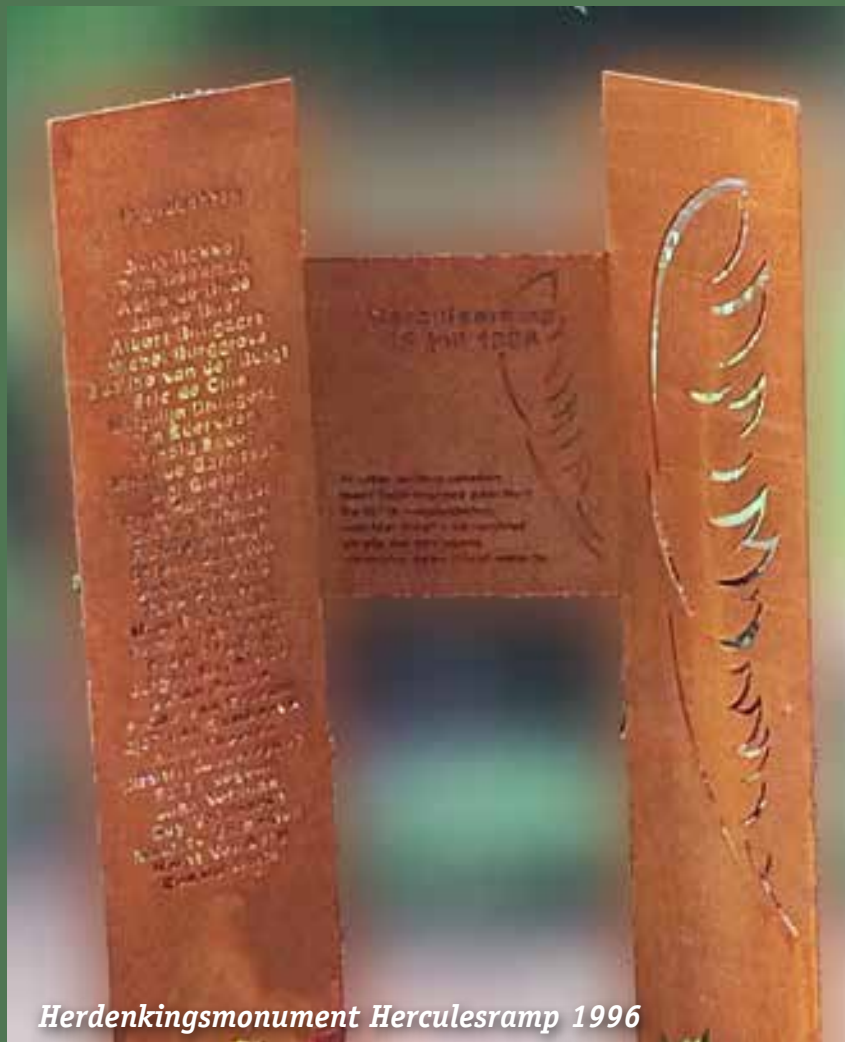
Herculesramp

Ter illustratie vertelt Post over de nationale herdenkingsbijeenkomst na de Herculesramp in 1996 op het vliegveld Eindhoven (een militair transportvliegtuig verongelukte; 34 doden, red.). Bij nationale herdenkingen werd vroeger vaak de kerk ingezet, zoals de herdenkingsdiensten in 1992 na de Bijlmerramp in Amsterdam. Door de toenemende secularisatie (ontkerkelijking) worden nu nieuwe rituele vormen ontwikkeld voor grote herdenkingen, ook los van de kerk. Volgens Post gaat dat met vallen en opstaan, zoals de Herculesramp liet zien: "Dat was een nationale herdenkingsplechtigheid, maar dit keer niet in een kerkelijke omgeving. Diverse sprekers kwamen in beeld, met veel woorden en lange toespraken. Een humanistisch raadsman droeg alleen

een kort gedicht voor. Achteraf bleek dat het gedicht de meeste indruk had gemaakt. Betrokken militairen hingen het als een blijvende herinnering op in hun kamer. De kracht zit niet in de veelheid van woorden, maar in trefzekere woorden, in beeldende taal", zegt Post. De nationale herdenking na de MH17 ramp (2014) in de RAI te Amsterdam waardeerde hij positief als een 'proeve van rituele competentie'. Prof. Post: "Die herdenking maakte alom diepe indruk. Er was een afwisseling van symbolische handelingen, muziek, beelden, poëzie, geen lange toespraken. Blijkbaar kunnen we leren om de kwaliteit van rituelen te verbeteren."

Online uitdaging

Het sterkte Post in zijn opvatting dat mensen, voortgaand in de tijd, hun rituelen blijven ontwikkelen. Dat geldt ook voor de kerk: "Hoe verder je terugkijkt naar het begin van de christelijke kerk, hoe meer

Herdenkingsmonument Herculesramp 1996

Prof. Paul Post

gevarieerde toepassing van rituelen je ziet. Zoals het dopen van nieuwe gelovigen en het delen van brood en wijn. Kerkvaders en concilies gingen in deze variatie keuzes maken, deze vastleggen en voorschrijven. Maar soms kunnen gevestigde tradities ook minder belangrijk worden, zoals in onze streken het ritueel van de biecht. Onder druk van corona worden momenteel vanwege veiligheidseisen vieringen van doop en eucharistie aangepast." Zo zijn door de coronacrisis meer kerken online actief geworden met het 'streamen' van vieringen op internet/YouTube. Post had dat eigenlijk al eerder verwacht: "Door de brede toegang tot internet is de online wereld al jaren voor gelovigen een nieuwe dimensie van de dagelijkse leefwereld. Er lag feitelijk al langere tijd een uitdaging voor kerken om uitingen van hun geloofsgemeenschap ook online present te stellen. Dat men zich onder druk van de coronacrisis dit nu meer realiseert is positief. Het kan

aanpassing van rituelen vragen, omdat niet alles online is te zetten. De kerk kan voor de online wereld echter ook nieuwe rituele vormen ontwikkelen."

Kwaad bezweren

Wat drijft mensen ten diepste bij ritueel handelen als dit wereldwijd in elke cultuur en religie voorkomt? Prof. Post: "Een fundamentele drijfveer bij mensen is het bezweren van het kwaad. Het bezweren van dood, ziekte en lijden; alles wat een mensenleven bedreigt. Elke herdenking, stille tocht of hedendaags biermonument is een rituele vorm om vrees en angst, kwaad en onheil te bezweren." Exorcisme is daarvan een uiterst voorbeeld: een kerkelijke rite om het kwaad zelfs uit te drijven. Dat rituelen met de tijd veranderen en in nieuwe vormen opduiken, betekent echter niet dat traditie, herhaling en het handhaven van vormen geen rol spelen. "Bij mensen leeft ook de behoefte aan zuivere uitvoering van het ritueel,

in de kerk bijvoorbeeld om de heiligheid van sacramenten te benadrukken." Post noemt een extreem voorbeeld in de oude Indiase cultuur: "Bij sommige Vedische rituelen spreekt de priester gebedsteksten uit in een zeer oude vorm van de taal Sanskriet. Zo oud dat de priesters de betekenis van sommige woorden niet meer kennen. Toch wordt al eeuwen aan dat gebed vastgehouden." Mensen zijn dus ambivalent in de omgang met rituelen: er is een neiging tot vasthouden, en tegelijkertijd transformeren rituelen mettertijd. Maar de Tilburgse wetenschapper is ook kritisch over sommige verandertrends. Vooral de tendens om rituelen tot feestelijke events, een soort festival te maken. Of om ze te ontdoen van elk decorum, zoals een uitvaart bezoeken in spijkerbroek of slobbertrui. "Rituele handelingen veranderen vaak juist om de essentiële kwaliteit ervan te behouden."

PELGRIMEREN, EEN HEDENDAAGS RITUEEL

Pelgrimage en op bedevaart gaan is diep verankerd in alle tijden en culturen. Het koesteren van een bepaalde plek en daar naar toe trekken is een hele basale handeling, vertelt Post: "Je markeert de betekenis van een persoon of gebeurtenis op de pelgrimsbestemming. Je kunt het als ritueel misschien terugbrengen tot de essentie van 'iets een plek geven.' Tegelijkertijd is de variatie in pelgrimage erg groot. Samenkomen op vaste tijden bij de grote stenen van Stonehenge (Engeland) als kosmisch healingscentrum is heel wat anders dan een devotionele bedevaart naar Lourdes of Dokkum. Maar ook pelgrimage verandert volgens Post: "Het is een complex ritueel qua handelingen, drijfveren en functie. Grote pelgrimstochten, zoals de Camino naar Santiago de Compostela, zijn tegenwoordig populair, maar je ziet ook kleinere pelgrimspaden opkomen in ons land." De interesse

voor spiritualiteit, historie en traditie verbindt zich met herontdekking van het lichaam - dat geschapen is voor ca. 4 kilometer lopen per uur - in de moderne wandel- en loopcultuur. Pelgrimeren blijkt ook een weg naar ontspanning, bezinning op je leven, herontdekking van de natuur, nieuwe vrije tijdsbesteding en expressie van regionale identiteit. In pelgrimsstudies zie je dat het ook elders in de wereld opleeft, zegt Post.

In het noordelijk bisdom is Dokkum een van de oudste Nederlandse bedevaartscentra. Prof. Post: "Meteen na de dood van Bonifatius (op 5 juni 754) is al sprake van verering in Dokkum, zij het kleinschalig. Over de Bonifatiusdevotie in deze beginperiode en latere middeleeuwen zijn weinig gegevens. Dokkum bevond zich lang in de periferie van Europa. In 1874 bezoekt een Franse Benedictijn, Dom Pitra, de

stad op zoek naar manifestaties van heiligenverering en christelijke tradities. Hij beschrijft de plaats als werkelijk het einde van de wereld." Katholieke herlevingsbewegingen zetten Dokkum als pelgrimsdestinatie weer op de kaart, vooral in de jaren '20 en '30 van de 20ste eeuw dankzij het aartsbisdom en inspirator zalige Titus Brandsma. Een recent bedevaartsritueel in het noorden begint in de jaren '50 vorige eeuw in het Drentse Emmer-Compascuum na veilige terugkeer van soldaten uit Nederlands-Indië. Elke 2e Pinksterdag is hier een processie ter verering van Maria, Hertogin van Drenthe. In Bolsward leeft sinds 2015 initiatief voor herleving van een Mariaprocesie met het middeleeuwse houten Mariabeeld in de Franciscusbasiliek. Het beeld is verbonden met een eeuwenoud mirakelverhaal over het beeld van 'Maria van Zevenwouden' in zuidwest Fryslân.

Rituelen

het onbekende wil men graag bezweren
de klok wordt strak geluid, het touw getrokken
applaus klinkt op uit stegen pleinen straten
rituelen om ziekte, dood te weren

eerst lachte men erom, het zou toch niet
maar al snel stonden kisten rij aan rij
in paniek sluit men meer en meer de grenzen
drones vullen de lucht, ieder wordt bespied

zweedse theaters en cafés zijn open
de fransman wast zijn groenten flink in 't chloor
en kinderen laat men langs beren lopen

rituelen, maar bij de zieke schuurt
en krast het, schouders zijn hoog opgetrokken
de borstkas ingedrukt, lang duurt een uur

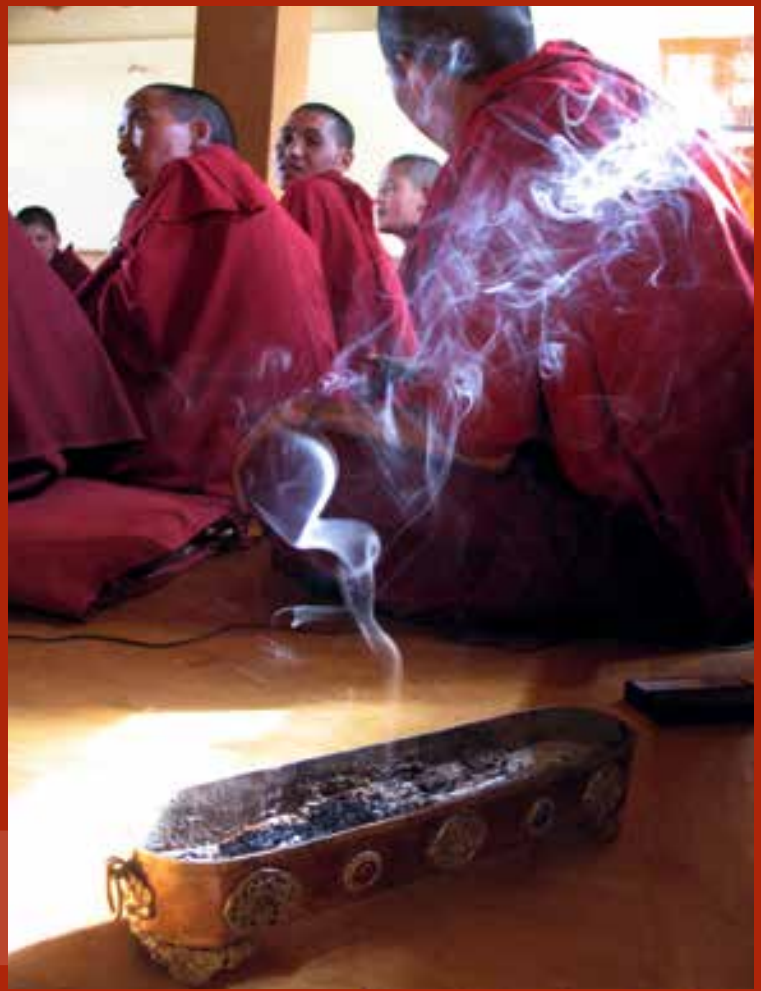
uit: Peter Vermaat, *onderbreking - poëzie als barometer van twee maanden coronacrisis*, (discovery books) leeuwarden 2020

KATHOLIEKE EN BOEDDHISTISCHE RITUELEN:

VERSCHIL EN OVEREENKOMST

Tekst en foto: Marlies Bosch

Riten van de Katholieke kerk zijn mij met de paplepel ingegoten. Zoals opstaan in de zondagsviering bij de zin: 'nu volgt het evangelie uit het boek van...', en knielen tijdens de consecratie. Als fotograaf voor het bisdom maakte ik er vele foto's van. Foto's die ik ook maakte van Boeddhistische rituelen in het Indiase Ladakh.

Sinds 1995 reis ik regelmatig naar Ladakh in noordwest India. Boeddhisten zijn hier in de meerderheid. Als fotograaf maakte ik in tempels en kloosters veel foto's van rituelen die me sterk deden denken aan wat ik 'thuis' gewend was. Dat roept de vraag op: hebben deze rituelen eenzelfde betekenis in de Rooms-katholieke en Boeddhistische traditie? En zo niet, wat zijn verschillen?

Kaarslicht en wijding

Zo speelt kaarslicht in beide religies dezelfde rol: het doorgeven van licht en wijsheid. Boeddhisten steken ook boterlampjes aan. De te verbranden boter wordt gewonnen uit de melk

van de Dri (= de vrouwelijke Yak, het Indiase rund), dat wil zeggen: van het waardevolste deel van de melk. Het is een ritueel offer wat betekent dat een mens in staat is om iets belangrijks weg te geven. Het doet denken aan de meestal rode olielamp die in onze kerken brandt als teken dat Christus door de geconsecreerde hostie in het tabernakel aanwezig is (de 'Godslamp'). Er is ook een overeenkomst in het gebruik van wierook tijdens de H. Mis en tijdens Boeddhistische rituelen: het offeren van wierook (letterlijk: wij-rook) is bedoeld om te wijden. De wierook in de kerk is een reukoffer dat bij het gebruik in de liturgie symbool staat voor het ten hemel opstijgende gebed. In het Tibetaans Boeddhisme

worden wierookbranders gebruikt om de goden in alle windrichtingen te behagen.

Nog een ander wijdingsritueel: in onze kerk ligt bij een priesterwijding de wijdeling op de grond, het zgn. 'prostreren'. Een teken van overgave aan God en onderworpenheid aan het gezag van de kerk. Dat wordt ook in het Boeddhisme in deze betekenis gebruikt met het grote verschil dat iedere boeddhist, groot of klein, geacht wordt zich op de grond te werpen bij het betreden van een tempel of heilige plek.

Handgebaren

Handgebaren kunnen in de katholieke eredienst een symbolische betekenis hebben. Bij de consecratie met 'meerdere heren' wijzen de priesters naar de hostie die de hoofdcelebrant in zijn hand heeft. In het boeddhisme spelen de gebaren van de handen eveneens een grote rol. Zo worden tijdens gebeden de vingers, meestal met daartussen een 'mala' (een soort rozenkrans) in allerlei vormen gevlochten en ieder gebaar heeft daarbij een andere betekenis. Dat brengt me bij de rozenkrans zelf. Deze bevat vijf keer tien kralen voor de Weesgegroetjes en vijfmaal een kraal daartussen voor de Onze Vaders. In de katholieke kerk wordt de rozenkrans vooral gebeden tijdens de mei- en oktobermaand ter ere van Maria. In Boeddhistische gemeenschappen laten mensen de hele dag hun mala, bestaande uit 108 kralen, tussen de vingers glijden terwijl de gebedsmolen wordt rondgedraaid.

Beelden

Beelden hebben voor katholieken en boeddhisten ook bijzondere betekenis. Er staan beelden van heiligen in alle katholieke kerken. Ze worden op zich niet 'aanbeden', maar herinneren ons aan de goede voorbeelden die heiligen ons gaven en de voorspraak van Maria waar we om vragen. In het Boeddhisme is elk Boeddhabeeld een symbool van onze goede en kwade eigenschappen. Ook de Boeddhabeelden worden volgens de leer niet aanbeden. Maar in de dagelijkse praktijk zie je dat mensen erbij staan te bidden en geld en levensmiddelen 'offeren'. Het wekt de indruk dat in beide gemeenschappen door gelovigen toch 'macht' aan de beelden wordt toegekend.

Eigen rituelen

Het coronavirus heeft intussen een enorme impact op ons leven, vooral als rituelen een grote rol spelen. De beperkingen zijn soms pijnlijk. Een begrafenis mogen maar een klein aantal mensen bij zijn en we mogen niet fysiek afscheid nemen.

Hetzelfde geldt bij huwelijk of doop. Er begonnen noodgedwongen andere vormen van samen 'vieren' via streamingskanalen van YouTube, Facebook en televisie. Hoe het wordt als de coronacrisis 'normaliseert' is de vraag. Mogelijk kijken we nog een tijdje vreemd aan tegen rituelen die de afgelopen jaren er bij zijn gekomen, zoals het uitdelen van de communie op de hand, de vredeswens en het handen schudden bij de uitgang na afloop van de viering. Misschien inspireert de coronatijd tot eigen rituelen om ons geloofsleven betekenis te geven?

Lichtprocessie in Lourdes

GEROEPEN

Zondag 3 mei jl. was de Roepingenzondag, midden in de tijd dat vieren in de kerken niet mogelijk was door de coronamaatregelen. Maar de roepstem van God klinkt in alle tijden en onder alle omstandigheden. Hij roept ieder van ons. Of we gehoor geven aan die roeping en op welke manier verschilt per persoon.

spreek!

God roept ook mensen specifiek tot het priesterschap of het diakenambt. Het bisdom Groningen-Leeuwarden kent op dit moment vier studenten: één voor het priesterschap en drie voor het ambt van diaken. Ze hebben elk hun eigen motivatie om de uitdaging van de studie aan te gaan. Wilt u kennis maken met onze studenten? Dit zijn ze:

Sander Hof

"Als diaken vervul ik graag een scharnierfunctie."

Johannes Jakobs

"Mijn hoop is dat ik, als leerling van Jezus, mensen mag bijstaan in de goede en kwade dagen van het leven."

Kees van Kordelaar

"Het gevoel dat ik door Zijn aanwezigheid complexe situaties aankan en echt iets voor mensen kan betekenen. Want dat is wat ik wil."

Priesterwijding

Alex van den Hende

"Mijn roeping versta ik zo: door Hem geroepen en gezonden om het Evangelie te verkondigen, de door Christus gegeven Sacramenten bedienen om God in het leven van de aan jou vertrouwde mensen te laten doordringen, om de mensen te laten delen in het leven met God."

De kosten van de opleiding van deze studenten worden door het bisdom betaald. We zijn immers blij dat zich telkens opnieuw kandidaten aandienen voor beide ambten en een goede voorbereiding op de wijding die bij het ambt hoort is van groot belang. Maar het opleiden van kandidaten tot priester of diaken is kostbaar: een jaar studie kost al gauw € 20.000, - per persoon.

Rond Roepingenzondag en tijdens de Advent organiseert het bisdom een fondsenwerf actie in de hoop donaties te ontvangen die helpen om de kosten van opleiding te betalen.

Dit jaar zijn we in mei gestart met een nieuwe betaalmogelijkheid, namelijk via Tikkie. Door de QR-code (zie illustratie) te scannen met uw smartphone opent de Tikkie app op uw telefoon waarmee u direct een donatie kunt doen. Het bedrag bepaalt u zelf. Zo kunt u snel, eenvoudig en zeker niet onbelangrijk: veilig doneren.

Helpt u ons, doet u mee?

Wilt u wel een donatie doen, maar niet via Tikkie? Dat kan natuurlijk. U kunt dan een bedrag overmaken op rekening **NL94 INGB 0650 2508 26 t.n.v. Fonds Priesteropleiding bisdom Groningen-Leeuwarden**. We zijn dankbaar voor elke bijdrage, groot of klein, en danken u op voorhand voor uw bereidheid om ons financieel te helpen bij de opleiding van onze studenten!

RITUEEL REIN: NADER TOT U

Foto: Voetwassing door de bisschop

Tekst: Piet van der Schoof

Vele volkeren in de Oudheid bezien de wereld om hen heen vanuit het perspectief van reinheid en onreinheid. Dat geldt ook voor de Joodse cultuur. In de Bijbel lezen we over heilige en niet-heilige personen, dieren en plaatsen. Daaruit blijkt ook dat het heilige moeilijk te verenigen is met geboorte, dood, huidaandoeningen en seksualiteit. Daar wordt een sfeer van onreinheid bij ervaren die mensen aantrekt. Deze onreinheid heeft overigens niets met zonde of overtredingen van doen, maar met gebeurtenissen als het baren van een kind of het aanraken van een overledene. Gelovigen die ritueel onrein zijn, kunnen de tempel niet meer bezoeken, want dan zouden zij het heiligdom verontreinigen en dat moet natuurlijk tegen elke prijs worden vermeden. Zij kunnen weer aan de eredienst deelnemen zodra zij van deze onreinheid af zijn. Daarvoor zijn rituele wassingen en het brengen offers de aangewezen middelen.

Juiste plaats

In de Bijbel vinden we voorschriften waardoor de heiligheid van de tempel wordt veiliggesteld. Dit heiligdom in Jeruzalem, het enige dat Joden hebben, is immers de woonplaats van God. Farizeeën zetten zich ervoor in om die aanwijzingen precies te laten uitvoeren. Op deze manier komt niet alleen de heiligheid van de tempel tot zijn recht, maar gelovigen heiligen ook hun eigen leven. Daarbij hebben Farizeeën zich laten inspireren door de wijze waarop God de schepping tot stand bracht. God schiep door ordening aan te brengen, zoals licht tegenover duisternis en land tegenover zee. Alles moet zijn juiste plaats hebben, waardoor heelheid en compleetheid ontstaan. Volgens de Farizeeën moeten mensen vanuit ditzelfde principe reinheid en onreinheid van elkaar scheiden.

Contact met het heilige

De Farizeeën leggen een speciale belangstelling voor lichamelijke reinheid aan de dag en werken het systeem van reinheid en onreinheid verder uit. Zij planten als het ware een haag van nieuwe voorschriften rond de Bijbelse, waardoor gelovigen kunnen voorkomen dat zij de Thora overtreden. De Farizee leefregels en rituelen

blijken in een spirituele behoefte te voorzien. Vele Joden willen door het naleven van die voorschriften nader in contact met het heilige komen. Andere Joden vinden deze aanvullingen echter niet nodig en ook Jezus niet. Farizeeën weten wel dat hun leefregels boven de Bijbelse wet uitgaan en dwingen dan ook niemand om deze te accepteren.

Boete

Rituele reinheid betekent lichamelijke reinheid en deze moeten we duidelijk onderscheiden van reinheid van de ziel. Slechte gedragingen en bedoelingen hebben morele onreinheid tot gevolg. Dit gaat niet over door middel van rituele wassingen. Er komt alleen een einde aan door je af te keren van verkeerd gedrag, door het doen van boete en het ondergaan van een straf. Als Jezus het over onreinheid heeft, heeft Hij vooral deze geestelijke onreinheid op het oog. Het gaat voor hem om ethisch goed handelen, om reinheid van het hart dus. Farizeeën benadrukken eveneens het grote belang van deze inwendige reinheid, maar de buitenkant moet volgens hen ook rein zijn.

Besmettelijk

Wanneer Jezus zieke mensen geneest, raakt Hij hen aan, terwijl zij toch

in een staat van rituele onreinheid verkeren. Vele theologen brengen naar voren dat Hij daarmee de Joodse voorschriften met de voeten treedt en dat de rituele onreinheid ook op hem over gaat. Deze is namelijk besmettelijk. Maar de evangelisten die deze genezingen beschrijven, hebben het helemaal niet over onreinheid. Het gaat over Jezus als Messias, die gekomen is voor het heil van de mensen en speciaal voor zieken en onderdrukten. Onreinheid speelt daarbij geen rol, het Koninkrijk der Hemelen des te meer.

Niet allesoverheersend

Bij rituele onreinheid gaat het om een alledaagse situatie die nauwelijks te vermijden is. De meeste gelovigen zijn dikwijls ritueel onrein. Pas als zij naar de tempel gaan, moeten zij ervoor zorgen om in een toestand van rituele reinheid te geraken. Dit rituele aspect is dus belangrijk in het Jodendom, maar zeker niet allesoverheersend.

Priesterwijding van Maurits Sinninghe Damsté (2011)

TOELICHTING BIJ MIJN NIEUWE LEVEN ALS PRIESTER- EREMIET

spreek!

Zoals sommigen van u wellicht vernomen hebben, ben ik per 1 mei jl. met de toestemming en zegen van onze bisschop begonnen aan een leven van meer eenvoud en stilte, intensiever gebed en studie. Ik zal daartoe verhuizen van Drachten naar mijn hermitage op het eiland San Miguel de la Palma (Spanje). Gezien de huidige corona situatie wacht ik de reismogelijkheden deze zomer af.

De stap naar het leven als priester-eremiet* neem ik na een proces van meer dan tien jaar: een lange periode van gebed, gesprekken met mijn geestelijke raadslieden, van onderscheiding, oefening en voorbereiding. Mijn priesterschap, mijn arbeid als pastor, mijn leeftijd, mijn studie en mijn naasten hebben allemaal een eigen rol gespeeld in deze ontwikkeling naar het contemplatieve leven. God biedt een ieder aan om Hem ook in Zijn 'afwezigheid' te ontmoeten: in de stilte en in de leegte, zoals de uitnodiging klinkt in de Paasboodschap: 'Kom, en kijk naar de plaats waar de Heer gelegen heeft'. (vgl. Matteüs 28:6)

Een van de meer zeldzame wegen om op deze uitnodiging dieper in te gaan, maar een weg met zeer oude papieren, is die van de 'stilte van de eenzaamheid': het eremietenleven. Een leven in silentio solitudinis, conform het canonieke recht (CIC 603,1), is vóór alles gericht op een verwijlen bij God, binnen de katholieke Kerk. Eenvoud van leven, fysieke arbeid, aandacht, stilte, alleen-zijn en studie worden allemaal ingezet omwille van deze omgang met de Drie-ene God. Mijn hermitage op La Palma is klein en onderhoudsvriendelijk, heeft een tuin en ligt om de hoek van de lokale parochiekerk van San José. Een weloverwogen dagorde, die heel

de mens – lichamelijk, geestelijk en intellectueel – inzet bij het zoeken naar God, heb ik opgesteld in samenspraak met mijn geestelijke raadslieden.

Om aan de monastieke studiediscipline gestalte te geven, zal ik een dissertatie schrijven aan de Tilburg School of Catholic Theology (Tilburg University) over de rol van vragen in Lucas 1:5-2:52 voor de tekst-immanente lezer. Promotoren zijn Prof. Dr. Bart Koet (diaken van het Bisdom Haarlem-Amsterdam) en Prof. Dr. Archibald van Wieringen (priester van het Bisdom Haarlem-Amsterdam).

“God biedt een ieder aan om Hem ook in Zijn ‘afwezigheid’ te ontmoeten: in de stilte en in de leegte.”

Ik ben blij dat ook hierin ons Bisdom Groningen-Leeuwarden mij steunt.

Ook assisteer ik, als vrijwilliger, het Titus Brandsma Instituut bij de vertaling van de werken van de Zalige Titus Brandsma, priester en martelaar, naar het Engels. Deze vertalingen zijn te vinden op de website www.titusbrandsmateksten.nl/translations.

Tevens blijf ik de dagelijkse gebeden voor de website en het contactblad van de Stichting Kerk in Nood verzorgen (www.kerkinnood.nl), zoals ik de afgelopen zeven jaar heb gedaan.

Ik kijk met zeer goede herinneringen terug op mijn arbeid als pastoraal werker, diaken en priester, gedurende de afgelopen vijftientig jaar. Mijn werk voor de heilige Clara van Assisi

Parochie is op 30 april afgerond. Ik blijf priester van het Bisdom Groningen-Leeuwarden.

Wanneer u vragen hebt naar aanleiding van mijn nieuwe stap, bent u van harte welkom om met mij contact op te nemen via mauritsdamste@hotmail.com. Graag vraag ik u om gebed opdat Gods zegen op deze nieuwe stap in mijn leven mag rusten.

Vrede en alle goeds, Maurits Sinninghe Damsté

**Heremiet, eremiet en kluizenaar zijn begrippen met dezelfde betekenis. Maurits Sinninghe Damsté geeft de voorkeur aan de spelling ‘eremiet’ die het dichtst staat bij de oorspronkelijke Griekse benaming.*

GETIJDENGEBED, EEN GEZONDE RITE

Het coronavirus brengt veel tot stilstand. Een gezondheidsrisico voor ouderen, artsen en zorgpersoneel. Een financieel risico voor bedrijven die op losse schroeven komen te staan. Zij staan in de frontlinie. Totale stilstand prikkelt echter ook tot herbezinning: Waar laten we ons eigenlijk door opjagen? Is dát waar het leven om draait? Versoberd en in gematigd tempo leven kan ook, merken we. Essentiële waarden herontdekken we: aandacht voor elkaar, stilte en rust, creatief zijn met weinig middelen, overal schone lucht.

Wie plotseling vooral vanuit eigen huis leeft en werkt, moet anders met de tijd omgaan, elke dag. Eremiet in spé Sinninghe Damsté heeft een uitgesproken advies: "Kerken zie je oa. kiezen voor het streamen van eucharistieviering op internet als

dienst aan gelovigen op afstand. Toch zal bij dit sacrament persoonlijke ontmoeting in de gemeenschap altijd gewenst blijven, terwijl dat nu maar beperkt kan. In mijn eerste rondzendbrief in coronatijd heb ik parochianen gewezen op het getijdengebed als geloofsanker in deze tijd. Deze oude kloostertraditie biedt overdag vier of zeven keer vaste momenten voor geestelijke verdieping. Het getijdengebed is geen privilege van gewijde priesters en monniken. Elke gelovige kan het in zijn of haar dagelijks leven elke dag doen. Je onderbreekt dan de alledaagse business met een steeds rijker wordend gebedsleven. Tussen zonsopgang en zonsondergang bestaan vier momenten van meditatie en gebed: in de ochtend (lauden), op het middaguur (noon), aan het eind van de dag (vesper) en de dagsluiting 's avonds (completen)."

Wie overdag meer tijd kan maken, kan in plaats van vier ook zeven gebedstijden aanhouden, wat de oorspronkelijke getijdencyclus is van monniken.

Sinninghe Damsté: "Een vast rooster van Bijbelteksten is het hele jaar al voor je uitgestippeld. Tegenwoordig handzaam ondersteund met een getijdenapp, die je thuis en overal met je mobiele telefoon kan raadplegen." De getijdenapp is gratis te downloaden vanaf de appstore op internet.

Begin met het getijdengebed als gezonde dagelijkse rite in coronatijd. Schep nieuwe structuur met een eeuwenoude dagorde. Een heilzaam 'bioritme' van gebed en inkeer naast de dagelijkse drukte. Zie ook het portret van parochiaan Sjouke Bosma over de spirituele kracht van het getijdengebed, elders in dit nummer (pag 28).

Levensboom op school

Tekst en foto: Agda Wachter

RITEN GEVEN KLEUR AAN HET LEVEN, OOK IN SCHOOL

Kerst en Pasen zijn bekende jaarlijkse rituele vieringen in het (katholieke) schoolleven. Ook andere riten dragen bij aan de school als betekenisvolle gemeenschap voor jonge kinderen. Zoals het delen van lief en leed met de levensboom.

Rituelen helpen om ritme te houden in ons leven. Ze geven structuur aan de tijd, zorgen voor orde en regelmaat. Vaak zijn het vanzelfsprekende handelingen. Licht en donker hebben 'vanaf het begin' als vanzelfsprekend het ritme van dag en nacht bepaald. Was het niet God die sprak: 'Er moet licht komen, en er was licht'. En God zag dat het goed was. Het licht noemde Hij dag, de duisternis noemde hij nacht. Het werd avond en het werd morgen. De eerste dag (Genesis 1: 3-5). Dag en nacht bepalen nog altijd ons levensritme, werktijd en vrije tijd, opstaan en slapen. Op het ritme van de tijd ordenen we ons hele leven. We doen dagelijks veel dingen op dezelfde tijd en op dezelfde manier volgens een vast patroon.

Afscheid groep 8

Rituelen bestaan in ons privéleven, in de samenleving en in organisaties zoals onze scholen. Denk bijvoorbeeld aan de vieringen op school. Maar ook hoe sterk nu op scholen, door de komst van het coronavirus, het afscheid van de groep 8 wordt gemist...! De afsluitende musical, waar iedereen zo naar uitkeek, en de afscheidsfuif daarna gingen beide niet door. De kinderen wilden nog een keer spetteren tijdens het optreden voor ouders, leerlingen, juffen en meesters. Daar hadden zij zich zo op verheugd. Maar groep 8 in 2020 kon echter niet met dit ritueel hun lagere schooltijd afronden. Het gemis maakt duidelijk hoe belangrijk het is om de overgang van de ene naar de andere tijd 'ritueel' te markeren.

Ordenen van het innerlijk

Wat voor ieder van ons geldt, geldt ook voor de school als samenleving in het klein. Leven in een gemeenschap brengt gebruiken met zich mee: vaste gewoonten, diep gewortelde waarden, vieringen, enzovoort. Sommige van die vaste handelingen in het leven kunnen 'riten' worden. Waar gaat het dan over? Riten zijn gebruiken en handelingen die betekenisvol worden en zich onderscheiden van gewone handelingen in het dagelijks leven. De betekenis van een handeling ligt als het ware 'buiten zichzelf'. In de kerk kennen we bijvoorbeeld de doopritus of de ritus van de eucharistie. Veel katholieke of christelijke samenwerkingsscholen vieren in het ritme van het kerkelijk jaar. In deze vieringen worden symbolen gebruikt en handelingen verricht die kinderen doen ervaren dat het een bijzondere viering is. Wat de scholen in feite doen is diep gewortelde waarden overdragen, maar ook bijdragen aan het 'ordenen van het innerlijk'. Dat is: kinderen de mogelijkheid geven om God of het mysterie van het leven in hun leven te laten komen, zoals de bekende monnik Anselm Grün het omschrijft. Rituelen op school zijn dragers van gedeelde betekenis.

Levensboom maken

In vieringen, bij het maken van een viertafel of bij het invulling geven aan de levensboom creëren scholen verbinding tussen mensen. De rite van de levensboom maakt dat zichtbaar. Het mooie van rituelen is dat ze door mensen gemaakt kunnen worden.

Op een aantal katholieke scholen in ons bisdom wordt gewerkt met de levensboom. Soms is deze van hout gemaakt en op de muur bevestigd. Andere scholen zetten aan het begin van het jaar een aantal stevige takken op een viertafel of in de klas; takken die in de loop van het jaar de betekenis van levensboom krijgen. Alle lief en leed dat de kinderen en de leerkracht met elkaar delen, wordt met een tastbaar voorwerp verbonden en krijgt een plaats in deze levensboom. Zo wordt de geboorte van een zusje of een broertje zichtbaar door bijvoorbeeld een blauw of rose lint in de levensboom te bevestigen met daaraan de naam.

Maar ook het verlies van opa, oma, poes of konijn kan op deze manier in de loop van het schooljaar een plek krijgen. Door daar aandacht voor te hebben worden kinderen gestimuleerd om eigen belevenissen en gedachten te verwoorden en er zin en betekenis aan te geven. Vaste vieringen en rituelen op school helpen kinderen te oefenen voor het leven.

'Riten op school' is een nascholingsonderwerp van de akte Godsdienst/Levensbeschouwing voor basisschoolleerkrachten.

DE SPIRITUELE KRACHT VAN HET GEBED

“Bidden sterkt mij, het brengt mij tot bezinning over de dingen die in deze wereld gebeuren.” Sjouke Bosma (71) in Leeuwarden trad vervroegd uit zijn werk. Hij wijdde zich aan een dienstbaar maatschappelijk leven geleid door het getijdengebed. Portret van een gehuwde ‘monnik’, leken Karmeliet, actieve kerkvrijwilliger en gelukkig huisvader.*

spreek!

Sjouke Bosma overwoog op zijn twintigste het klooster in te stappen. Maar het leven liep anders. Hij trouwde met Anneke Boersma uit Groningen, werd journalist en redacteur bij de Leeuwarder Courant, kreeg twee kinderen en vier kleinkinderen. Toen in 1993 het Karmelklooster in Drachten sloot, begon in Leeuwarden een lekenbeweging van Karmelieten. Bosma sloot zich aan en voelde zich thuis bij een contemplatieve orde van denkers die zich via gebed verbindt met de gemeenschap. “Deze orde heeft ook veel oog voor mensen die het minder hebben. Dat past goed bij mij.” Elke dag stapte hij op de fiets en ontmoette om 9 uur in het Titus Brandsma Huis bij de Leeuwarder Bonifatiuskerk een kleine groep van geestverwanten. Startsein was het luiden van de klok. Ze baden het ochtendgebed uit het brevier, het getijdenboek van de monniken. Er werd gebeden voor de noden in de

wereld en voor de armen: “Want vooral die hebben mijn hart”, zegt Sjouke.

Religieus ademen

Waarom is het gebed zo belangrijk? Bosma: “Als ik bid voelt het alsof ik bij God zit waar ik mijn hart kan uitstorten, hem laten zien wat mij bezig houdt.” Je kunt het zien als religieus ademen, zegt hij: “God omvat mij en mijn wereld. Hij draagt en kent mij. In het bidden verlang ik de grenzen van mijn leven te overstijgen en probeer ik mij in te voegen in het grotere geheel waar ik deel van uitmaak. Bidden sterkt mij, het brengt mij tot bezinning over de dingen die in deze wereld gebeuren.” Maar bidden is ook dankbaarheid: “Misschien is het gebed voor mij wel het allerbelangrijkst om mijn dankbaarheid te uiten over al het mooie dat mij ten deel valt. Een lieve vrouw, prachtige kinderen, geweldige kleinkinderen, een fijn huis, prachtige

ontmoetingen. Dat ik dat allemaal mee mag maken!”

Dienstbaarheid

Dienstbaar zijn is het levensmotto van Sjouke Bosma. De afgelopen jaren werkte hij voor de Voedselbank en in het aanloophuis. Hij was vrijwilliger in de gevangenis, gaf samen met zijn vrouw taalles aan asielzoekers uit Bosnië en Eritrea en bezocht eenzame mensen. Hij voedde zichzelf met kadercursussen van de Pastorale school over liturgie en pastoraat. Hij gaf leiding aan gebedscommunievieringen en was een jaar lang vrijwilliger bij de stichting Fietsen Alle Jaren, die minder mobiele stadgenoten meeneemt voor gezellige ritjes in een riksja.

Foto: Marchje Andringa

Kloostercel

Thuis veranderde zijn boekenkamer in een kloostercel. Een plek waar hij zich drie keer daags terugtrekt om te bidden met het getijdenboek: "Iets wat mij werkelijk dichtert bij God brengt." Als hij 's ochtends rond zessen uit bed stapt, trekt hij zich in de schemer in de kamer terug om zich voor de eerste keer te verbinden met de wereld. "Vanmorgen stond er een stuk in de krant over misbruik. In het gebed verbind ik dat met alle mensen die daar onder lijden." De ochtendritjes naar de Titus Brandsma kapel stopten toen hij het boek 'Bid Luister Leef' van Rick Timmermans ontdekte. "Het is een getijdenboek dat liturgische gebeden en teksten van christenen uit alle eeuwen aandraagt."

Spirituele wegen

Bosma begeeft zich steeds op nieuwe spirituele wegen. Het 'bidden met de voeten' van zijn pelgrimages

bracht hem in 19967 vanaf de Franse Pyreneeën naar Santiago de Compostela, en in 2000 van het Friese Goutum naar Rome. Zijn geestelijke accu laadt hij op bij maandelijkse bijeenkomsten van de beweging Convent Karmel Noord met zijn grote inspirator Titus Brandsma. Maar ook elke veertien dagen in bijeenkomsten van de Remonstrantse Gemeente in de Waalse kerk van Leeuwarden. Vrijheid en verdraagzaamheid staan daar in het vaandel: "Van de spirituele vrijheid die ik daar krijg, veer ik op. De liberale kant inspireert mij." Hij is er inmiddels hulpkoster, zingt in het koor, zit in de liturgie- en contactledencommissie. Sjouke Bosma pendelt van het ene kerkelijk gebouw naar het andere, maar komt altijd terug op de gebeden van het getijdenboek, de basis van zijn geloof.

*Dit artikel is een verkorte versie van een gelijknamige artikel in het Friesch Dagblad van 11 april 2020. Sjouke Bosma's friese citaten zijn in het Nederlands weergegeven.

Redactie:

Bianca Domhof, Piet van der Schoof,
Agda Wachter, Lammert de Hoop
(hoofd- en eindredactie),
Marlies Bosch (eindredactie)

Fotografie:

Marlies Bosch

Coverfoto:

Acolieten bij een misviering in de
Bonifatiuskapel te Dokkum

Redactieadres:

Bisdom Groningen-Leeuwarden
Ubbo Emmiussingel 79, 9711 BG Groningen
tel. 050-4065888, redactie@bisdomgl.nl
www.bisdomgl.nl

Vormgeving:

Rizzo Schouten

Opmaak en advertentie-exploitatie:

Mediapalet BV, Heerenveen
tel. 0513-745020

Druk:

Veldhuis Media, Raalte

Abonnement:

SPREEK! Is een uitgave van het bisdom
Groningen-Leeuwarden en verschijnt vier maal
per jaar.

Jaarabonnement: € 15,00

Een abonnement kan elk gewenst moment
ingaan en wordt automatisch verlengd.

Abonnementenadministratie:

v.bouwman@bisdomgl.nl | tel. 050-4065888

ISSN 2213-8560

ZEGENING BIJ DE CHRISTELIJKE UITVAART: WIJWATER EN WIEROOK

Sommigen symbolen hebben zo'n grote zeggingskracht dat verschillende religies hen een plek geven in hun rituelen. Water en vuur zijn daar voorbeelden van. Beiden worden verbonden met bedreiging, verwoesting, chaos en dood. Maar in de christelijke context staan ze voor vruchtbaarheid, (herstel) van leven, zuivering, aanbidding, reiniging en verfrissing. Wijwater sprenkelen en branden van wierook kregen een onvervangbare plek in de katholieke rituelen. Katholieken kennen het gebruik bij kerkelijke uitvaart rituelen. Een wierookvat, wijwatervat en bijbehorende kwast behoren tot de inventaris van elke katholieke kerk.

Het hier afgebeelde wijwatervat en wierookvat met scheepje zijn kunstbezit van de St.-Michaëlkerk te Emmeloord, gemaakt in het atelier 'Brom's Edelsmidse' te Utrecht: de kunstwerkplaats die Gerard Bartel Brom stichtte in 1865, die decennialang de Nederlandse kerken voorzagen van kerkelijke kunst. Het atelier specialiseerde zich in kelken en monstransen, maar ook smeedwerk voor altaren, preekstoelen, communiebanken en plastieken van gedreven koper en brons. In 1962 werd door kleinzoon Jan Eloy Brom de kunstwerkplaats gesloten. Het wijwatervat en wierookvat van de Emmeloordse kerk zijn omstreeks 1957 gemaakt. Samen met het tabernakel, triomfkrans en kandelaars, zijn dit waarschijnlijk enkele van de laatste kunstwerken hier vervaardigd.

*Wierookvat van Brom
met stola uit het atelier
van Stadelmaier*

Op de rand van het wijwatervat staat: 'Omnes ad quos pervenit aqua ista, salvi facti sunt', vertaald: 'en allen die tot dit water is gekomen zijn verlost'. Dit komt uit het Latijnse gezang 'Vidi aquam', in de Paastijd gezongen als de gelovigen met wijwater worden besprenkeld. De tekst verwijst naar het visioen van Ezechiël (Ez. 47:9) waarin de profeet water uit de Tempel ziet stromen. Alles wat met water in aanraking komt, komt tot leven. Bij de uitvaart wordt tot slot van de viering bij de 'Laatste aanbeveling' de kist besprenkeld. Behalve naar het bovengenoemde visioen verwijst dit nog méér naar het water van de doop: daar begint een nieuw leven met Christus én wordt eeuwig leven beloofd.

Naast het wijwater wordt bij de uitvaart een ander symbool gebruikt: wierook. Wierook bestaat uit plantaardige producten, die in korrelvorm in een wierookscheepje worden bewaard. Als wierookkorrels op het vuur van gloeiende kolen worden gestrooid en verbrand gaan ze op in rook en laten hun karakteristiek geur los. Het kan in elke viering worden gebruikt, vooral op zondagen. Bij de christelijke uitvaart wordt aan het eind van de viering rond het lichaam van de overledene ook wierook gebruikt bij de 'Laatste aanbeveling'. De verschillende symbolische betekenissen van de rook zijn o.a. een eerbewijs aan het lichaam dat bij leven een 'tempel van de H. Geest' is geweest (1 Kor. 6:19). Ook herinnert het aan de liefdevolle rituelen van balseming en zalving, net zoals Jezus' lichaam vóór zijn graflegging heeft ontvangen. Tenslotte is de opstijgende rook en haar geurigheid een teken van hemelvaart en onsterfelijkheid.

Pastoor Victor Maagd

Lid van het Diocesane Commissie voor Kerkinrichting en Kerkelijke Kunstbezit

HET MOMENT DAT AFSCHIED
NEMEN ONVERMIJDELIJK IS

UITVAARTZORG
BOERHAAVELAAN
JOYCE NIJHOLT

050-5255980
INFO@UITVAART-GRONINGEN.NL

Schrijf je in bij Uitvaartzorg Boerhaavelaan voor een tegemoetkoming van €200 bij een uitvaart verzorgd door ons

U KUNT HELPEN: VUL DE GIRO IN want:

**Een bordje eten iedere dag
is voor heel veel kinderen
niet vanzelfsprekend!**

**Banknummer
NL78 INGB 0005733838**
t.n.v. Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen

**Voor 3 euro per
maand REDT U een
arm kind! Doen?**

JA, ik word donateur en:

☐ Ik machtig de Stichting Missiewerk M.A.W. tot wederopzegging om van mijn rekening af te schrijven het hieronder vermelde bedrag (doorhalen wat niet gewenst is).
1x eenmalig / 1x per maand / 1x per kwartaal / 1x per jaar

Rekeningnr: NL..... Bedrag:.....
Naam:.....
Adres:.....
Plaats:.....
Handtekening:

s.v.p. inzenden naar: Stichting Missiewerk M.A.W.,
Postbus 1180, 9701 BD Groningen

Bisdom
Groningen
Leeuwarden

U kunt de verschillende fondsen (bijv. Fonds Diaconie, Fonds Kerkopbouw, Fonds Kadervorming) en activiteiten van het bisdom Groningen-Leeuwarden steunen door middel van een gift of via een periodieke bijdrage.

Deze (periodieke) giften zijn - onder voorwaarden - aftrekbaar van de belastingen:
Het bisdom Groningen - Leeuwarden is namelijk aangemerkt als ANBI. Zeer de moeite waard, voor u én voor het bisdom!

Voor meer informatie neem contact op met het economaat van het bisdom.

Wilt u direct eenvoudig en veilig doneren? Gebruik onderstaande QR-code.

**DENK JE
EROVER
PRIESTER TE
WORDEN?**

Kijk eens op www.tiltenberg.org
of kom langs in Heiloo!

Grootseminarie St. Willibrord
Hoogeweg 65
1851 PJ Heiloo
telnr. : 072 505 1288
www.tiltenberg.org

Wilt u de priesteropleiding steunen?
Uw gift is zeer welkom op rek.nr.
NL64 INGB 000 000 5464
t.n.v. Het Grootseminarie

High-Tech Offset

Makkelijker produceren

High-Tech Offset volgens Veldhuis Media

Veldhuis Media heeft het drukproces volledig geïntegreerd, geautomatiseerd en gedigitaliseerd. Dit supersnelle en slimme concept noemen we High-Tech Offset.

Door uw en ons drukwerkproces volledig en naadloos op elkaar aan te sluiten, krijgt u uw kwaliteitsdrukwerk een stuk sneller, efficiënter en toch voordelig.

Snel en efficiënt het drukwerk op de plaats van bestemming.

Daar krijg je een kleur van!

